

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansallisiksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Diakonissalaitos kiittää mahdollisuudesta lausua ehdotuksesta kansallisiksi mediakasvatuslinjauksiksi. Diakonissalaitos on yleishyödyllinen säätiökonserni, joka rakentaa oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. Lähes 160-vuotias säätiö tarjoaa yhdessä omistamansa yhteiskunnallisen yrityksen Rinnekotien kanssa vaikuttavia sosiaali- ja terveystalvuuksia erityistä tukea tarvitseville ihmisille. Toiminnasta saadulla tuotolla tuemme kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia yleishyödyllisen työmme kautta.

Ehdotus tarjoaa vahvan ja ajantasaisen perustelun mediakasvatuksen merkitykselle kytkemällä sen demokratian tilaan, yhteiskunnalliseen resilienssiin ja turvallisuuteen. Ehdotuksessa tunnistetaan keskeiset mediaympäristön muutokset ja nojataan johdonmukaisesti kansallisiin ja EU-tason linjauksiin. Diakonissalaitoksen näkemyksen mukaan olisi kuitenkin tärkeää tuoda näkyvämmiin esiin mediakasvatuksen merkitys myös yksilön hyvinvoinnille ja arjen turvallisuudelle. Yksilöiden kokemus kuormitus, turvattomuus ja ulkopuolisuus mediaympäristöissä vaikuttavat suoraan osallisuuteen, luottamukseen ja toimijuuteen, ja siten myös yhteiskunnalliseen resilienssiin. Näiden näkökulmien vahvistaminen tukisi mediakasvatuksen kokonaisvaltaista ymmärtämistä.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Ehdotuksessa kuvataan onnistuneesti alan vahvuuksia ja haasteita erityisesti koulutuksen, rahoituksen ja toimijakentän näkökulmasta. Vähemmälle huomiolle jäävät kuitenkin ne kohderyhmät, joita mediakasvatus ei tavoita osana järjestelmiä, jolloin sen merkitys haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten arjessa jää vähäiseksi. Lisäksi mediakasvatus painottuu osaamisen ja kriittisen arvioinnin vahvistamiseen, kun taas toimijuus, osallisuus, mediasisältöjen tuottaminen sekä aikuisten mediakasvatus elämänkulun eri vaiheissa jäävät taka-alalle.

Erityisesti NEET-nuorten (koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten) kohdalla vaikuttaa olevan oletus siitä, että heidän digitaitonsa ovat lähtökohtaisesti hyvällä tasolla. Tämä oletus ei kuitenkaan aina vastaa todellisuutta. Riittävät digitaidot muodostavat keskeisen edellytyksen sille, että nuori pystyy osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, hankkimaan monipuolista tietoa sekä arvioimaan tätä tietoa kriittisesti. Ilman näitä taitoja nuoren osallisuus, toimijuus ja yhdenvertainen mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja ympäröivään yhteiskuntaan heikentyvät merkittävästi.

Lisäksi vähävaraisuus voi muodostaa merkittävän esteen mediakasvatuksen tavoitteiden toteutumiseksi. Kaikilla nuorilla ei ole käytössään tarkoituksenmukaisia digitaalisia laitteita, tai heiltä puuttuu osaaminen laitteiden ja palveluiden hyödyntämiseen. Tämä digisyrjäytymisen riski korostuu erityisesti niillä nuorilla, jotka eivät ole kiinnittyneet koulutusjärjestelmään tai muihin tukirakenteisiin.

On myös tärkeää tarkastella sosiaalista mediaa ja digitaalisia yhteisöjä laajemmin kuin pelkästään riskien ja rajoittamisen näkökulmasta. Sosiaalisen median yhteisöt voivat parhaimmillaan vahvistaa nuorten kuulumisen kokemusta, identiteettiä, osallisuutta ja vertaistukea, erityisesti silloin, kun nuori kokee jäävänsä ulkopuolelle muissa yhteisöissä. Mediakasvatuksen tulisi tunnistaa ja hyödyntää tätä potentiaalia sekä tukea nuoria turvalliseen, tietoiseen ja toimijuutta vahvistavaan osallistumiseen digitaalisissa ympäristöissä.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Ehdotus on selkeä ja arvolähtöinen, ja se kytkee mediakasvatuksen perustellusti kokonaisturvallisuuteen, demokratiaan ja yhteiskunnallisen luottamuksen vahvistamiseen. Vision vaikuttavuutta tulisi vahvistaa lisäämällä konkretiaa sekä täsmentämällä, miten hyvän elämän ja osallisuuden edistäminen näkyy konkreettisesti niiden ihmisten arjessa, joilla lähtökohdat mediataidoissa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa ovat heikommat.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Ehdotuksessa tunnistetaan kolme päätavoitetta: toimijuuden vahvistaminen, osaamisen kehittäminen sekä kestävyuden edistäminen. Tavoitteet jäävät kuitenkin osin yleiselle tasolle erityisesti arjen näkökulmasta.

Toimijuuden vahvistamisen tulisi kytkeytyä konkreettisemmin osallisuuteen, turvallisuuteen ja hyvinvointiin epävakaisissa elämäntilanteissa. Osaamisen kehittämisen osalta tulisi tunnistaa vahvemmin koulutusjärjestelmien ulkopuolella tapahtuva oppiminen. Osaamisen kehittäminen painottuu ammattilaisten koulutukseen ja kansalaisten oppimiseen, mutta ei ota kantaa siihen, miten mediakasvatusta toteutetaan silloin, kun oppiminen ei tapahdu koulutusjärjestelmän piirissä.

Kestävyyden edistämiseksi tulee huomioida myös sosiaalisen kestävyyden näkökulma. Kestävyyttä tarkastellaan pääosin rakenteiden ja rahoituksen näkökulmasta, vaikka sosiaalinen kestävyys edellyttäisi myös sen näkyväksi tekemistä, miten mediakasvatus tukee pitkäjänteisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten arjen toimintakykyä ja luottamusta yhteiskuntaan.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Ehdotuksessa esitetyt toimenpiteet muodostavat kattavan ja tavoitteellisen kokonaisuuden mediakasvatuksen kehittämiseksi, mutta ne painottuvat vahvasti rakenteisiin, verkostoihin ja olemassa oleviin toimintaympäristöihin. Toimenpiteet nojaavat muun muassa kunnallisiin palveluihin, perheisiin ja institutionaalisiin rakenteisiin, joihin kaikki eivät ole kiinnittyneet. Tämän vuoksi on olemassa riski, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ryhmät jäävät edelleen toimenpiteiden katveeseen.

Ehdotusta tulisi täsmentää sen osalta, miten toimenpiteet tavoittavat ne ihmiset, joilla on suurimmat haasteet mediataidoissa ja osallisuudessa. Myös inklusiivisuuden ja moninaisuuden huomiointi jää ehdotuksessa osin yleiselle tasolle, eikä se riittävästi vastaa haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien arjen todellisuuksiin, kuten puutteellisiin digitaitoihin, laite- ja yhteysresursseihin, psyykkiseen kuormitukseen tai kokemuksiin syrjäytymisestä ja epäluottamuksesta. Selkokielisyyden, saavutettavuuden ja erilaisten tiedon omaksumisen tapojen huomioiminen on keskeistä erityisesti neurokirjon henkilöille, maahanmuuttaneille, asunnottomille sekä nuorille ja nuorille aikuisille, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Näille ryhmille mediakasvatus toteutuu usein koulutusjärjestelmien ulkopuolella ja kytkeytyy arjen turvallisuuteen, luottamukseen ja toimintakykyyn. Toimenpiteiden vaikuttavuutta vahvistaisi se, että arkilähtöinen, matalan kynnyksen ja pitkäjänteinen mediakasvatustyö näiden kohderyhmien parissa tuotaisiin näkyvämmiin osaksi kokonaisuutta, erityisesti toimijuuden vahvistamisen ja sosiaalisen kestävyyden näkökulmista. Luottamuksen vahvistaminen yhteiskuntaan ja reilun mediankäytön edistäminen edellyttävät pitkäjänteistä kohtaamista ja osallisuuden kokemuksia. Pelkkä tiedon lisääminen ei ole riittävää, mikäli ihmisen perusarvot ja toimijuus eivät ole tuettuja.

Yhteenvedon voidaan todeta, että toimenpiteiden vaikuttavuus kaikkein heikoimmassa asemassa olevien näkökulmasta edellyttää selkeämpää kohdentamista, riittävää resursointia sekä mediakasvatuksen viemistä sinne, missä ihmiset ovat.

Lisäksi on huomionarvoista, ettei tunneosaamista tai empatiakykyä käsitellä ehdotuksessa nähdäksemme riittävällä tasolla. On perusteltua, että medialukutaidon osalta korostetaan kriittisen ajattelun tärkeyttä, mutta tämän rinnalle tulisi nostaa myös tunneällyn sekä -osaamisen vahvistaminen. Esimerkiksi sosiaalisen median toimintalogiikka rakentuu voimakkaiden tunteiden herättämiseen. Voimakkaat tunnereaktiot voivat kuitenkin heikentää kriittistä ajattelua ja siten vaikuttaa medianlukutaitoon. Tämän vuoksi tunneosaamisen vahvistaminen tulisi nostaa selkeämmin esiin ehdotuksen linjauksissa.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Ehdotuksen toimeenpanoa ja seurantaan koskevat osiot tunnistavat perustellusti yksityisen ja kolmannen sektorin keskeisen roolin mediakasvatuksen toteuttamisessa sekä tiedon tuottamisessa. Erityisesti kolmannen sektorin rooli niiden ihmisryhmien tavoittamisessa, jotka eivät ole kiinnittyneet koulutusjärjestelmään tai vakiintuneisiin palveluihin, jää varsin yleiselle tasolle.

Seuranta nojaa vahvasti toimijoiden itseraportointiin ja määrällisiin indikaattoreihin, mikä voi jättää vähemmälle huomiolle sen mediakasvatustyön, joka tapahtuu matalan kynnyksen kohtaamisissa, luottamukseen perustuvissa suhteissa ja epävakaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten parissa. Yksityisen sektorin roolia kuvataan laajasti kumppanuuksien ja yritysvastuun kautta, mutta mediaympäristöjen ja palveluiden vaikutus ihmisten tosiasiallisiin osallisuuden mahdollisuuksiin ei vielä kytkeydy riittävän selkeästi seurannan kohteisiin. Seurannassa ja mittareissa tulisi tunnistaa paremmin kolmannen sektorin työn laadullinen vaikuttavuus, erilaisten lähtökohtien merkitys sekä raportoinnin saavutettavuus ja selkeys.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

-

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

-

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

-

Tuominen-Hakoila Miinukka
Diakonissalaitos